

РЕФОРМАТА В СЪДЕБНАТА СИСТЕМА ТРЯБВА ДА ЗАПОЧВА ОТ СЪДИИТЕ, ОТ ТЕЗИ, КОИТО ПРАВОРАЗДАВАТ

Димчо Дандов

Стара Загора, 31 март 2017 г.

Моят професионален път започва през далечната 1962 г., след като завърших Юридическия факултет при СУ „Св.Климент Охридски” по специалността правни и държавни науки (тогава нямаше други юридически факултети). В края на месец декември положих държавния изпит, след което бях разпределен да стажувам в София, Пета юридическа консултация. Тя беше непосредствено срещу Съдебната палата. Жак Ешкенази се казваше адвокатът, който ми беше определен за патрон, т.е. за ръководител на стажа ми. Четири-пет месеца бях при него, заедно работихме, явявахме се по дела, доста неща научих. Съвсем неочаквано и тревожно, един ден моите родители ме уведомиха от родната ми Стара Загора, че са получили повиквателна да се явя пред комисия в местното военно окръжие. По това време въпросът със завършилите висше образование, но неотслужили задължителната военна служба до приемането им в университета, не беше уреден нормативно. С две думи, беше ясно, че трябва да прекъсна практическия си стаж и да постъпя в казармата. Доколкото си спомням, в началото на октомври 1963 г., подготвен, както се изискваше по военните устави (остриган „нула” номер), заедно с още много младежи се озовах на гара Стара Загора. Дойде влакова пътническа композиция и вече по команда се качихме във вагоните. Никаква информация за къде и колко ще пътуваме. Не мога да забравя просълзените очи на майка ми, махнала ми от гаровия перон сякаш за последно сбогом. След няколко часа пътуване моята редовна военна служба започна в поделението в гр. Марица (сега Симеоновград).

Това е близо до турската граница, било е отговорно.

Военната ми служба беше твърде натоварена и отговорна. Участвал съм като войник в походи и учения по линията на Варшавския договор. Служих с набори 1944-45 г., а аз съм роден през 1938 г. Голяма разлика във възрастта, но все пак завършил висше образование, ползвах се с известно уважение и от офицерите. Не изпадах в никакви особени ситуации... но дружбата си е дружба, службата си е служба. Така две години минаха, но не неусетно. През есента на 1965 г. бях уволнен, завърнах се в Стара Загора и довърших едногодишния си практически стаж в Старозагорската адвокатска консултация. Теоретико-практическият изпит положих успешно в присъствието на

членовете на адвокатската колегия, с което придобих юридическа правоспособност. Получените практически знания послужиха за основа, върху която с годините надграждах опит, компетентност и нови познания. И сега този стаж го има, значително намален по времетраене, но моето лично впечатление е, че той преминава твърде формално и без осезаем практически резултат. Може би това е причината, поради която полагането на изпита от стажант-юристите пред комисията в Министерството на правосъдието е съпътствано с определени трудности.

В началото на 1966 г. започнах работа като юрисконсулт в ДИП „Неделчо Николов” – Ст.Загора, впоследствие в ДП „Зърнени храни” – Ямбол. Това бяха първите три години. След това преминах на работа към строителната организация като юрисконсулт и с известни прекъсвания по стълбицата на растеж стигнах до главен юрисконсулт на Строителен комбинат – Стара Загора. Почти двадесет години от трудовия ми юрисконсултски стаж са свързани със строителството (тогава се наричаше капитално строителство). Имаше много динамика, разнообразие в казуистиката, различни служебни контакти със сродни организации, обучителни семинари по определени теми и т.н. През 1986 г., по силата на правителствено съглашение наши строителни организации започнаха изграждането на обекти в различни градове на Съветския съюз срещу доставката на природен газ. Мой колега от бившето Министерство на строежите, с когото ме свързваха дълготрайни професионални и лични контакти, беше заминал на работа като юрисконсулт в Москва във връзка с това съглашение. Той ми се обади и тъй като имало още една свободна длъжност за юрисконсулт, ми предложи да подам необходимите документи, за да работим заедно. Спомням си, че някъде през май 1988 г. се свързах със служителя от строителния комбинат, който се занимаваше с подготовката и придвижването на документите за заминаващите работници и специалисти. Каквото се изискваше, написах и подписах. Започнах с надежда да изчакам резултата, но... доста се забави. В края на октомври 1988 г. бях уведомен, че има отказ на искането ми за заминаване на работа в Съветския съюз. Последваха срещи с органи и институции в определеното им приемно време – безрезултатно. Въпреки ранговете и заеманите длъжности, никой не смееше да поеме отговорността за положителното решаване на проблема. По-късно разбрах, че за т.нар. номенклатурни длъжности в “главката”, респ. в българската администрация в Москва, която отговаря за условията на пребиваване и дейността на нашите строителни организации, съгласието за назначаване се получава от твърде важна структура в тогавашната централна партийна йерархия у нас.

Не бяхте ли член на БКП? Как се реализирахте въобще?

Не, не съм бил никога. Но се намери човек на много висок пост – аз до този момент не съм го виждал, но го знаех по име – който се намеси в създамата се ситуация, защото тези, които бяха в ръководството на главката на Главболгарстрой в Москва, държаха да отида да работя като юрисконсулт. Те са търсели човек, който да работи и са се спрели на мен. Въпреки партийната му принадлежност и отговорна длъжност в Съветския съюз на този българин, прави му чест за поетата от него лична отговорност. Съвсем изненадващо в началото на декември 1988 г. спрените документи за работа в Москва ми бяха донесени на крака в СМК-то и в края на същата година заминах. По асоциация, си спомням думите на един от генералните директори на СМК-то: “Имам си хора за профкомитета, за партийни секретари, за председатели на профкомитети, комсомолски секретари и тем подобни, но на мен ми трябва и хора, които да работят.” (смях). И така, малко преди Коледа, натоварен с куфарите пристигнах в заснежена и студена Москва, чувствах се като на гола поляна. Общежитието, където ми беше предоставено жилище, въпреки удобствата, беше в крайните квартали. На другия ден трябваше сам да се ориентирам, добрах се метрото и с питане стигнах до главката в самия център на Москва. Все пак благополучно пристигнах, представих се, представиха ме и започнах да работя. Между впрочем, колегата се беше прибрал вече в България. В продължение на три години бях главен юрисконсулт на СО „Главболгарстрой” и ДФ „Булгаргаз”, чието седалище беше в Москва. Работата беше разнообразна, свързана с участие в срещи, решаване на трудовоправни въпроси на наши работници и специалисти, които изпълняваха задълженията си в различни части на Съветския съюз; често пътувах и до България по дела, въобще не само разнообразие, но... и многообразие. И вече в края на 1991 г., с ликвидиране на тогавашните държавни и ведомствени арбитражи, на колегите, които бяха в Окръжен арбитраж – Ст. Загора, им предложиха да преминат като съдии към Старозагорския окръжен съд, защото тази материя, търговските спорове, премина по компетентност към съда. Обадиха ми се и ме поканиха да кандидатствам за съдия. Като юрисконсулт, до отиването ми в Москва, съществуваше и т.нар. арбитър на обществени начала. Доста години бях арбитър на обществени начала, както към Държавен арбитраж – Ст. Загора, така и към ведомствените арбитражи към тогавашните Министерство на строителството и Министерството на земеделието и хранителната промишленост. Решавах стопански, респ. търговски спорове между държавни организации. Разбира се, трябваше да уведомя ръководството на главката за това предложение на колегите от Ст. Загора и

приемането му от моя страна. Тогава пък последва реакцията от ръководителя на главката: “Ама защо не останеш още”, но решението ми да работя като съдия в родния ми град и да се върна при семейството си в България беше категорично. Съпругата ми остана в Ст. Загора, не можах да й осигуря подходяща работа по нейната специалност в Москва, не можеше да дойде там, а и децата ми учеха. В края на 1991 г. Висшият съдебен съвет гласува и ме назначи за съдия в Старозагорския окръжен съд. В началото на 1992 г. заедно с колеги от бившия арбитраж встъпих в длъжността. Впоследствие, през юни 1992 г., бях избран и назначен от ВСС за председател на окръжния съд. На тази длъжност останах до пенсионирането ми на 01 февруари 2002 г. по моя молба. Оставах ми няколко месеца до навършването на пределната възраст за пенсиониране съгласно ЗСВ. Тогава председател на Върховния съд беше Иван Григоров. Той ми се обади: “Колега, ама има ли нещо, защо не искаш да работиш?” Това беше през февруари. На 29 април щях да навърша 65 години, но аз прецених, че е по-достойно да поискаш да се пенсионираш, отколкото да чакаш да стане 29 април и да получиш известие, че вече си пенсионер. Колегите от съда се бяха разтревожили, тичат напред-назад изненадани, ама защо... (смях) С шеговит тон бях казал на някои колеги: “Аз ще остана на работа до деня X, като дойде тоя ден X, ще си отида!” – и той дойде с молбата ми до ВСС за пенсиониране. Един-два месеца след това се вписах като адвокат, защото не можех да се откъсна от правото. Понастоящем продължавам да работя (повече над и с компютъра), не се явявам по дела. Дъщеря ми е адвокат и с каквото мога, ѝ помагам. Над 50 години, образно казано, съм в плен на правото.

50 години, много нещо! (смях) Забелязвам и в други случаи, че правото се предава по наследство. А вие как се ориентирахте към правото? Родителите ви юристи ли са?

Не. Родът ми определено е артистичен и то твърде голям, както по низходяща, така и по възходяща линия, а и по сребрена (смях). Поне артисти и режисьори има към 10-12 души. Говоря за моята баба, з.а. Мара Шопова, вуйчо ми Наум Шопов, брат на майка ми и по-нататък Христо Шопов, Лиза Шопова, Петър Райжеков, Асен Мутафчиев, Антон Райжеков, Наум Шопов-младши...

Я виж ти! Значи по майчина линия сте от този род. Кой би предположил – от артисти, юристи!

Да, но... повече се оказа, че имам интереси и някакви заложби към музиката. Веднъж като ученик в гимназията имах роля в пиеса, режисирана от моята баба, но това беше първият и последен опит от моята неуспешна артистична кариера. Труд, труд, но

е необходим и талант. Очевидно при мен отсъстваше напълно сценичната дарба. Та думата ми е за музиката. Близко петнадесет години свирех на пиано. През 1957 г. се подготвих няколко месеца в София за кандидатстване в Консерваторията. Приемните изпити бяха пет. Конкуренцията беше твърде голяма и за съжаление не можах да осъществя мечтата си. Това беше второто ми кандидатстване. На пиано съм свирил и продължавам да се занимавам. Впрочем, когато работих в Москва, имах възможността и щастието да посещавам концерти, театрални представления, изложби, въобще да се наслаждавам на различните жанрове и видове изкуство.

Навярно сте били свидетел и на големите събития около 90-та година?

Административната сграда – работното ми място, беше на ул. “Немирович-Данченко”, в самия бих казал идеален център на Москва. Насреща беше Комитетът на жените, чийто председател тогава беше Валентина Терешкова. Съвсем наблизо до главката ни беше паметникът на княз Юрий Долгорукий – основоположник на сегашната столица, Музикалният театър на името на Станиславски и Немирович-Данченко, Пушкинският площад и много други емблематични сгради. В тази поредност не мога да подмина и Градския съвет на депутатите на ул. “Горки”, сега “Тверская”, свързан със знаменателно събитие, на което бях свидетел. Беше 19 август 1991 г. Обикновено, както и през други дни, работещите в главката, които имахме жилища в един и същи блок, често заедно отивахме на работа с метрото. Но на този ден, още преди да се поздравим с „Добро утро”, всеки от нас видимо беше разтревожен. Информацията беше оскъдна, заговори се за пуч. Придвижихме се до работата и започнахме да гадаем какво ще става с нас, все пак сме в друга, чужда страна. Някъде към обяд придобихме кураж и отидохме пред Градския съвет. Бяха се събрали много хора. Започнаха да хвърлят листовки с призив да се предотврати надигащата се икономическа и социална катастрофа. За щастие, успях да хвана една от тях, която и до днес пазя. И така 3-4 дни и нощи в пълна неяснота за бъдещето ни. В късните часове се чуваха откъслечно изстрели. Предупредиха ни от посолството да имаме готовност за прибиране в България. И може би беше четвъртият ден, когато въздъхнахме облекчено. Пучът беше потушен. Когато специалните части от Подмосковието са тръгнали към столицата, отцепниците абдикираха. За жалост, бяха дадени три човешки жертви.

Значи, вие не само сте работили 50 години, ами сте минали през всички съсловия: юрисконсултското, съдийското и адвокатското.

Да. Каквото и да ви разказвам, такава е истината. Може би и това ми е помогнало в професионален план, защото интересите ми са били винаги в посока

придобиване и разширяване на познанията. Старал съм се да бягам от ограниченото мислене. Действително, започнах нещо, с което не се бях занимавал. Защото всяка една от професиите, дали е съдийска, юрисконсултска или адвокатска, тя си има особености, специфика. Може би това, че на различни места съм работил, имал съм възможност с много хора да се срещам, да попадам в различни ситуации... и поех съдийската професия с голямо желание.

А как избрахте правото? Как се преориентирахте от музиката към право?

Трудно беше, на третата година влязох в Юридическия факултет. Първата година не ме допуснаха да кандидатствам. Това беше във функциите на тогавашните общински народни съвети. Между другото баща ми, Бог да го прости, е свещеник. Много интелигентен човек, но такива бяха времената. Попаднах в графата „неблагонадежден”.

Така наречената бележка за благонадеждност. Чувала съм, и други са ми разказвали.

Да... Протоколът с решението за недопускането ми за кандидатстване се намирал в Държавния архив в Стара Загора. Други хора са ми казвали, които са го виждали, но не съм имал време и не ме интересува, за да отида и го потърся. Както и да е, няма значение. Втората година кандидатствах в Консерваторията и не успях, за което разказах. На третата година вече бях приет ориенталистика и право. Предпочетох правото, въпреки че повечето близки ми казваха: “Ама какво ще правиш като завършиш, ей тука на наши познати синът им завърши право и какво, работи по строежите”. Впрочем, бяхме убеждавани, че държавата ще отмре, та покрай нея и правото.

Защо нямаше работа за юристи тогава?

Трудно беше. Адвокатските колективи бяха много ограничени, влизането беше там селективно. Но независимо от всичко, все пак, когато аз учих, от 58-ма година до 62-ра, преподавателите ни бяха изключителни умове и личности. Много големи имена, ерудити, авторитети, респектиращи с познания и поведение. Те са оставили трайна следа в развитието на правото ни.

Точно исках да ви питам какво си спомняте от студентските години, каква беше атмосферата в университета?

В университета, като млади хора, не бяхме натоварени с проблеми. Все пак, родителите се грижеха... Курсът ни беше към 250 души, обособени в 7-8 групи. Тогава имаше съкращения в армията и твърде много от уволнените офицери, повечето с по-

високи военни звания, дори полковници, влязоха без изпити в специалността право. И след като завършиха, някои станаха генерали и заемаха отговорни държавни постове, защото имаха военното звание плюс висшето юридическо образование. Та, големи курсове. Имам колеги, с които продължавам да общувам. Една част от тях са професори по различни правни дисциплини: търговско право, данъчно право, семейно и наследствено право и др. Опитах да кандидатствам за задочна аспирантурата по определена правна дисциплина, но първоначалният проблем и тук ме съпътстваше. Просто, така си бяха реално нещата и не ги изживявах болезнено. Тъй като се изискваше характеристика от местоработата ми, личният състав и партиен секретар на ДИП „Неделчо Николов”, където бях юрисконсулт, ми я подготви. Тя беше написана на пишеща машина, показа и ми я прочете. Поставена в плик, предприятието я изпрати на висшестоящата стопанска организация в София. Мина време, търпеливо чаках, конкурсът наближаваше, резултат нямаше. Отидох до столицата, срещнах се с главния юрисконсулт на обединението, който беше един много улегнал, уравновесен колега, вече на възраст. Дръпна ме за ръката и излязохме двама отвън. Показа изпратената им характеристика от Ст. Загора. Видях я, беше „почти” същата, която ми беше прочетена, само че между редовете беше вмъкнато: „син на свещелник”, „дружи с врагове на народната власт”. Тогава колегата ми каза: „По-хубаво недейте сега, да не пишем характеристика, по-добре догодина”. Другата година се явих, но и конкуренцията беше по-голяма. След първия писмен изпит се отказах в полза на колега, мой приятел. Трябваше да направя консултация за следващия устен изпит с професора-ръководител на катедрата, заявила аспирантурата. Срещнахме се, но от разговора подразбрах за предпочитанията му към колегата ми, което потвърди правилността на моето решение. Добре, ама станало така с колегата, че постъпило някакво анонимно писмо и прекратили по-нататъшното му участие в конкурса. Баща му преди 9-ти септември бил царски офицер.

Ех, тия биографии, тия родословия! На много народ са изяли главата в ония години.

Какво и да ви кажа, такива бяха времената. Който ги е преживял, той знае за какво става дума.

Във вашия курс какви бяха предпочитанията за реализации?

От групата, в която бях, едни се насочиха към научна работа, други – към прокуратурата. Да, юрисконсултството сякаш не беше вече толкова престижно. Всъщност, преди 10 ноември и една-две години след това до раздържавяване на

предприятията и закриване на арбитражите, юрисконсултите преобладаваха. Почти всяко предприятие, стопанско обединение, общински и окръжни народни съвети или други подобни структури, имаха поне един юрисконсулт по щата си. Този, който не можеше по една или друга причина да влезе в съдебната система, а и такива на практика бяха малко желаещи, ставаха юрисконсулти. Имаше много способни колеги-юрисконсулти, по-късно след ликвидацията на арбитражите (те съществуваха от 1950 г. до 1991 г.) част от тях станаха съдии. Завършилите право уволнени военни се насочиха на работа предимно към следствието и прокуратурата.

Там е трябвало и биография, и препоръки предполагам, а за работа в съда?

Съдът не беше предпочитано място, където да се насочат, както е сега. Но причините са много. Защото, за да станеш съдия, трябваше да притежаваш и много други качества, да отговаряш на определени изисквания. Така беше до 90-те години.

На 13 януари 1992 г. подписах акта за встъпване в длъжност „съдия” в Окръжен съд – Ст. Загора съгласно решението на ВСС. На същата дата актовете за встъпване подписах и двамата ми колеги от закрития Държавен арбитраж – Ст. Загора. Чувстваше се необходимостта от попълване щата на Старозагорския окръжен съд със съдии. Не по-различно стояха нещата и с районните съдилища. По това време започнаха да се отварят досиета. Някои от съдиите, просто... не страх, ама чувстваха неудобство, защото били подписали някакви декларации за лоялност и т.н. Едни напуснаха съда, други се ослушваха, съвсем се почувства недостиг от съдии. По-късно някои от съдиите предпочетоха частния нотариат, адвокатурата. Та, първото нещо, което предприех след избирането ми за председател през юни 1992 г., беше предложението до Висшия съдебен съвет за назначаване на трима съдии в Окръжния съд. По щат длъжностите бяха незаети, свободни. Едната кандидатурата на г-жа Маргарита Саранделчева, тя е съпруга на колегата-съдия Саранделчев, с които разбрах, че ще се срещнете. Познавах я още като юрисконсулт, бях с много добри впечатления от нея. Веднъж я срещнах в съда и й казвам: “Маргарита, защо не помислиш да станеш съдия?” Тя доста се замисли тогава, но скоро след това се съгласи. Освен нея, още една колежка от Ст. Загора, която работеше като юрист в ИНРА, поканих за съдия и тя прие предложението. Третият кандидат, тогава следовател към военните, също се съгласи да бъде преназначен при нас. Искам да добавя, че колегата показва изключителни професионални качества, беше много амбициозен и принципен в работата си. След 7-8 години стана заместник-главен прокурор във Върховната прокуратура. За съжаление, пред няколко години трагично завърши живота си. Та тези

тримата колеги през есента на 1992 г. бяха назначени за съдии, с което работата в Окръжния съд се стабилизира. Почти по същото време буквално ни заля вълната от реституционни дела. Това са не само земеделски земи, а и едра градска недвижима собственост и още много други. В началото нямаше съдебна практика. Тогава и Върховният административен съд още не беше възстановен. Правораздаването по реституционните дела се осъществяваше от отделение на Върховния съд. Възстановяването на ВАС на 1 декември 1996 г. в значителна степен подпомогна работата и обогати практиката на съдилищата при решаването на постъпилите и постъпващи реституционни дела. Когато съм разговарял с по-младите колеги, съм им казвал какво означава да си амбициозен и съвестен в работата си, особено когато правораздаваш по нов закон, по който няма практика. Няма ли амбиция, не можеш да разчиташ на особен успех, трудно е. Разбира се, зависи и от степента на амбицията, защото има и хора с болезнена амбиция... Така че и това чувство човек трябва да го овладява и контролира.

Та, като станах председател, още първата година 1992 г. Министерството на правосъдието възстанови практиката да се правят годишни срещи на председателите на съдилищата. Тогава министър на правосъдието беше Михаил Вълчев. На тази среща за първи път чух за компютри, разработен някакъв софтуер в съд... Не бях чувал, заинтересувах се и разбрах, че става дума на Варненския районен съд. Тогава се запознах с Душана Здравкова, председател на районния съд и установих служебни контакти с нея. Започнах да се интересувам и да проучвам как е станало, за да го направим и в нашия съд. С тази цел посетих Районния съд във Варна. Запознах се с Миглена Тачева, Албена Бонева, тогава съдии в същия районен съд, които активно подпомагаха Душана Здравкова в тези новости, впоследствие спомогнаха за създаването и укрепването на Сдружението ПИОР със седалище гр. Варна. Оказа се, че в сградата им са открили офис на Балканбанк, който обслужва граждани, адвокати и др. за внасянето на държавни такси и други съдебни такси. В замяна на това банката им предоставила за ползване компютри. Същевременно, клонът във Варна на “Информационно обслужване” АД-София започнал да разработва софтуери за нуждите на съда и пилотно да ги внедрява. Влязох във връзка с директора на Балканбанк в Ст. Загора, разбрахме се, договорихме се и в помещение на първия етаж на съдебната ни сграда беше отворен офис на банката. Тя ни предостави няколко компютъра за ползване, а специалисти от офиса на “Информационно обслужване” АД в Ст. Загора помогнаха за разработването и внедряването на необходимите ни софтуери. Работеше

се на парче. Постепенно-постепенно намерих приятели, които направиха мрежа, включихме компютрите в сървър и така стъпка по стъпка продължихме развитието на информационното обслужване на съда. Фактически, след Варна Старозагорският окръжен съд е първият, в който се започна и осъществи компютризация. С времето и други колеги в страната започнаха да се интересуват и да извървяват същия път. Компютризацията на съдилищата стана основна задача на Министерството на правосъдието и на Висшия съдебен съвет. Започнахме да получаваме по-усъвършенствани в техническо отношение компютри и да ни се предлагат нови програми. В окръжния съд разработихме пилотен проект относно наказателното производство с помощта на Министерството на правосъдието и съдействието на „Информационно обслужване” АД. Проектът беше демонстриран в Ст. Загора при участието на колеги от цялата страна.

Много интересно! Имаше ли съпротива от колегите ви, от служителите?

Не! Не. В съдебните зали влязоха компютрите с мониторите, тия големите, знаете. Още началото секретарките на съда с удоволствие се отказаха от пишешите машини. В момента информационното обслужване на съда е трайно и на добро равнище, наистина, както трябва да бъде. Сега системните администратори в Окръжния съд са вече двама.

През годините на работата ми в Окръжния съд имах възможност да участвам в работни групи по разработката на някои законопроекта. През септември 1993 г. участвах в делегация от български съдии, които посетиха Швейцария по покана на тяхното Министерство на правосъдието за изучаване на опита относно организацията на нотариалната работа и на търговския регистър. През 1994 г. бях включен в работна група със задача: изготвяне на концепция, проект за закона за поземлената регистрация и мотиви към него. Тя се ръководеше от проф. Герхард Рийс, тогава юридически съветник към Министерския съвет. Един изключително подготвен юрист, преподавател в Германия по вещно право, говорещ много добре български. По тази линия посетих Мюнхен заедно с останалите колеги от работната група. Там проучвахме опита по отношение на частния нотариат, както и организацията на службите по вписванията към районните съдилища. С голяма група съдии от България, включваща и съдии от ВКС и ВАС, участвах в пет семинара в рамките на една година, организирани по въпроси на европейското право в Гърция. Участваха и съдии от Румъния и Кипър. Обучението се провеждаше в гр. Солун, в център, предназначен и оборудван за обучение на съдиите. Тогава ми направи впечатление от изяви и контакти с колегите от

Румъния и Кипър, че българските съдии значително са по-напред в познанията по разглеждани теми, свързани с европейското право.

Имате предвид, като компетентност?

Да, като компетентност преди всичко. Начинът на изказване, въпросите, които поставяха, изразените становища – мога все пак да си направя преценка, лично моя.

А имали ли сте и други срещи, които са ви оставили траен спомен?

Има още едно събитие, което ми остави трайни спомени и впечатления. В началото на април 1997 г. беше проведена конференция на съдии в Рига, столицата на Латвия, организирана от АВА СЕЕЛІ (Американска асоциация на юристите, Правна инициатива за Централна и Източна Европа) и от Министерството на правосъдието на Република Латвия. Участваха съдии-представители на бивши републики от Съветския съюз: Армения, Грузия, Казахстан, Киргизстан, Литва, Латвия, Естония, Молдова и др., както и на посткомунистически държави от Източна Европа: Албания, Босна и Херцеговина, Македония и др. На тази конференция от името на България участвах заедно с колегите Душана Здравкова, тогава председател на Окръжен съд – Варна и Румен Ненков, тогава съдия във ВКС, сега конституционен съдия. Представиха ни и като членове на ПИОР (Сдружение „Правна инициатива за обучение и развитие“). Основната тема беше организацията на съдиите в различни форми на сдружения с цел защита на техните професионални, материални и социални интереси, както и укрепване авторитета на съдилищата и независимостта на съдебната власт. С оглед на тематиката на тази многонационална среща моята задача беше да запозная подробно участниците с Устава на Съюза на съдиите в България, макар че беше изминал само един месец от неговото приемане. Уставът беше преведен на руски език и представен на руски. Колегите Душана Здравкова и Румен Ненков пък обстойно се спряха върху дейността на ПИОР, единствената неправителствена структура, която планира и организира систематично обучение на млади съдии, прокурори, следователи и адвокати по непознати дотогава в България методики. Участниците в конференцията проявиха определен интерес към тези наши изяви. Даже преди две-три години една колежка ме срещна в съда и ми каза: “Г-н Дандов, една съдийка от Естония се интересува как сте”. Бяха минали доста години, но все пак тя е запомнила представянето ни на този форум. В заключение бих обобщил: чрез различните програми през тези години Американската правна асоциация значително подпомогна дейността на ССБ и ПИОР като цяло. Например от съществено значение беше разработеният с тяхна помощ модел относно производството по несъстоятелност.

Това е било нещо съвсем ново и непознато за тези години.

Да. Но да се върна назад към основаването на Съюза на съдиите в България. Доколкото си спомням, в края на март 1997 г. в София се проведе делегатско събрание за избиране на членове на Висшия съдебен съвет. Беше нормативно определено на толкова съдии – толкова делегати може да има на това събрание. Както и да е, изборът премина, балотажи, работи и т.н. И в края някой на това събрание, не мога даже да ви кажа кой точно, предложи да учредим Съюз на съдиите в България. Естествено всички, които бяхме там, приехме тази идея и това предложение като нещо положително. Съгласихме се и тогава на практика беше учреден Съюзът на съдиите в България, прие се Уставът, определи се първоначалната встъпителна вноска, беше избран и първият Управителен съвет и Контролен съвет. В първия Управителен съвет бяха Капка Костова, която е понастоящем в Наказателната колегия на ВКС, Елена Авдева, която беше председател на Окръжен съд – Благоевград, сега също в Наказателната колегия на ВКС, Георги Шопов, тогава председател на Пазарджишкия окръжен съд, Евгени Михайлов, тогава председател на Окръжен съд – Перник и моя милост – председател на Старозагорския окръжен съд. В Контролния съвет бяха: Красимир Бамбов, тогава председател на Окръжен съд – Кюстендил и още двама по-млади колеги. В продължение на няколко години, колкото беше по устав мандатът, това беше съставът на Управителния и на Контролния съвет. За председател на УС беше избрана Капка Костова, много активна въпреки голямата натовареност, защото Районен съд – София е най-натовареният съд. Тогава районният съд се помещаваше в старата сграда на бул. “Драган Цанков”. Там се провеждаха срещите ни, ние ходехме, разработвахме различни програми. Преди всичко особено внимание се обръщаше на професионалното обучение и израстване на съдиите. Практически това се осъществяваше от ПИОР. Седалището на сдружението беше във Варна. И главни “двигатели”, образно казано, бяха Душана Здравкова, Миглена Тачева, Албена Бонева, Нели Куцкова, Владислав Славов и други. Създадоха се необходимите условия за организиране и провеждане на семинари, обучения и т.н. Беше много интересно и самото обучение, и събирането с колеги. Това, което е останало в спомените ми, когато бях член на Управителния съвет, наред с общите събрания, които провеждахме (те бяха обикновено в Пловдив с участието на ръководителите на върховните съдилища) е, че във връзка на една промяна на Закона за съдебната власт, трябва да е било 1998-99 г., Управителният съвет на Съюза на юристите в България беше поканен в Президентството – тогава президент беше Петър Стоянов, за да разговаряме върху предложените изменения. Освен нашето участие,

присъстваха председателят на Върховния съд, главният прокурор, началникът на следствената служба и някои други. Бяхме в тази зала, която гледате често от телевизионните репортажи за проведени срещи в президентството.

С голямата маса и портрета на Левски.

Там, около голямата маса няколко часа разговаряхме, дискутирахме около предстоящите промени в този основен закон за съдебната власт. Даже на излизане от срещата, на стълбището се наредихме, имаше много фоторепортьори, Капка Костова каза няколко думи за целта на участието ни и още същата вечер това беше показано по телевизията в централната емисия.

Няколко часа казвате, значи не е била формална среща, просто от любезност?

Не. Това не беше формална среща. Разговорите бяха конкретни, изразиха се различни становища. Някои от тях намериха отражение в приетите впоследствие текстове от Народното събрание, отнасящи се до ЗСВ.

Аз се опитвам да си представя онова време, 90-те години, особено началото: то е било като нова професия не, но нова квалификация, защото много от нещата, които сега разказвате, не са съществували тогава.

На друга основа се постави вече самото правосъдие. Родил съм се и израснал в този град все пак, познавам доста хора, но мисълта ми е, че от тая гледна точка едно беше отношението към тоя съд и по друг начин се ситуираха нещата по-късно през 90-те години. Бившата сграда на съда беше непосредствено до Окръжния комитет на партията...

Партиен контрол?

Да. Докато бях юрисконсулт в СМК-то имаше един такъв период, в който бях ни риба, ни рак. На работа без заповед за назначение, без подписан трудов договор, защото се оказа, че длъжността главен юрисконсулт е номенклатурна длъжност, която подлежи на съгласуване и вече почна повторение на старата история... Минаха два-три месеца, докато ми издадат заповедта. Мои познати с определени партийни позиции тогава, въпреки добронамереното им желание да ми помогнат в създалата се ситуация, просто не успяха в първоначалните си усилия. Накрая проблемът приключи благоприятно.

И през 90-те години това всичко се променя?

Да, разбира се. Приключи времето на т.нар. номенклатурни длъжности и зависимости...

О, вие сте бил председател във време, когато имаше тежки проблеми! Чисто битови, немотия... Кои бяха най-големите предизвикателства?

По-скоро, това се наблюдаваше в първите години след 90-та. В тази сграда например, сега Съдебна палата, преди да бъде върната на местната съдебна власт (окръжен съд, районен съд, окръжна прокуратура, районна прокуратура, военно-следствено звено), се помещаваше Окръжният съвет и други административни служби. След връщането ѝ на съда в приземния етаж имаше стол за хранене на общината. Докато освободим заеманите от стола помещения, свързано и с промяна на собствеността, всичко това беше съпътствано с много усилия и срещи, включително и протести от страна на столуващите. Немаловажни бяха и въпросите с охраната на сградата, с работещите в нея, с гражданите, участващи в съдебни дела, с адвокатите... Нееднократно получавахме телефонни заплахи. Спомням си, че имаше една такава заплаха, преценена като сериозна, при която три дни беше прекъсната работата в сградата и ограничено всяко движение в периметъра около нея. За председателя на Окръжния съд бяха проблемите. Той отговаряше за поддържане на сградата в строително отношение и нейната пригодност за нормална дейност на всички, които работеха в нея.

Кое беше по-трудното тогава – тия битови и организационни неуредици, или по-скоро този предишен контрол върху съда от партия, от местна власт, той после продължи ли? Имало ли е опити за вмешателство върху работата на съда?

С течение на времето тези неуредици намериха решение. Чувстваха се осезателно резултатите от дейността на Министерството на правосъдието и на ВСС за подобряване условията на работа, своевременно решаване на възникнали проблеми в работата на съдилищата, осигуряването на хардуер и софтуер, контактите бяха по-непосредствени и действени. (ВСС беше създаден през 1991 г. и не беше постоянно действащ орган). Ще ви кажа, че все пак до пенсионирането ми през 2002 г. считам този период като един сравнително спокоен, нормален за развитие на съдебната система. Обаче след 2002 г. нещата много се усложниха. В момента – може би не е най-точната дума – но искрено съжалявам колегите, които работят като съдии. Те са подложени на голям натиск. Не случайно в доклада си на 17 март Капка Костова казва (*чете от разпечатка*): "...през 2011 г. Съюзът на съдиите потърси помощ и подкрепа за независимостта на българските съдии от Европейската асоциация на съдиите, която изпрати наблюдатели и след това изготви доклад в който се казва: "...нереалистичните очаквания за тежки присъди и предположенията, дори обвиненията за корупция и липса на компетентност от страна на съдиите, излагат на риск независимостта на съдебната система и сериозно нарушават върховенството на закона. ... ССБ работи

активно в защита на независимостта на съдебната система и сигнализира за недостатъци в съдебния процес, поставяйки ги на дневен ред пред правителството. ... Въпреки това, правителството често пренебрегва вижданията на Съюза...»¹

И сега минаваме в другия отрязък от времето, когато вече не съм съдия. Според моите наблюдения, понастоящем влиянието върху съда не е толкова от определени, да кажем, административни органи – областна управа или общинска управа. Чувства се повече политическото влияние, това най-вече в работата на постоянно действащия Висш съдебен съвет. И ще ви го кажа: докато всички членове в съдийската колегия на ВСС не се избират от съдии, нещата няма да се променят. Защо? В момента, с последните изменения на Конституцията от 2015 г. се създадоха две колегии на ВСС, едната съдийска, другата прокурорска. Искам да добавя, че през 2012 г. ССБ мотивира предложение в този смисъл. В съдийската колегия членовете са 14. Как са конституирани? Двама по право – председателят на Върховния касационен съд и на Върховния административен съд. Остават 12. От тия 12 шест съдии се избират от съдиите. Останалите шест – от Народното събрание. Когато говорим за деполитизация на съдиите (т.нар. политическа неутралност на съдиите съгласно чл. 6 от ЗСВ), за спазване на този принцип, след като определена политическа партия ме предлага и бъде избран от Народното събрание за член на ВСС, няма ли да се съобразявам с това обстоятелство (макар и не явно изразено) и не се ли упражнява по този начин влияние върху определени решения на ВСС? Личното ми мнение е, че докато законодателно не отпадне изборът на тази парламентарна квота, напрежение във ВСС има и ще има, то се предава по-надолу. Едва ли това е единственият и най-сполучлив начин за контролиране на съдебната власт. А независимостта ѝ, върховенството на закона? Не възприемам мотото: „Където има власт, има политика“. А какво да се каже за съдебните заседатели, които се избират от общинските съвети по квотен принцип съобразно участието на политическите партии в местния парламент.

И освен това, което още ми направи впечатление – пак българска работа! – нали, Съюзът на съдиите в България се създаде, казват 912 членове има в момента. Същевременно, доста години по-късно, се създаде и Българска съдийска асоциация. Ние забравяме надписа на фасадата на Народното събрание! В тази асоциация членуват пак съдии. И се получава някой път... вместо да се обединят, те си пречат.

¹ Пълният текст на словото на съдия Капка Костова е достъпен на адрес: <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2017/3/25/>

Сигурно сте прав. И други ваши колеги казват това. А Съюзът на съдиите не се ли е опитал да постигне това?

Опитвал се е и се опитва, но... резултат? Имам впечатления от работата на ВСС. Сайтът им е достъпен, информацията обемна, прозрачност на предложенията и решенията... Нали, гласуват – зная, виждам кой как гласува. Преди доста време имах среща с трима от членовете на ВСС, час и половина, бях призован и давах показания пред тях като свидетел по дисциплинарно дело, но не за мое прегрешение – нещо се установяваше, което съвсем беше нередно извършено, но цялата работа се потули. Прави ми впечатление и нещо друго. Вземат се решения от членовете на съдийската квота във ВСС, гласуват се. Протоколите можете да ги прочетете, като влезете в сайта – има всичко. Обаче, когато се гласува предложението за административен ръководител на съд и даден кандидат не получи половината плюс един от гласовете на присъстващите, за да се счита за избран, никой не му казва и никъде няма написано защо примерно Иван Стоянов е получил само два гласа и на кои от критериите той не отговаря за тази длъжност. Някой да стане и да каже: не приемам неговата кандидатура поради еди-какво си, еди-какво си...

Обосновка да даде.

Дори в Народното събрание, когато има отрицателен вот, това го правят, но във ВСС – не. И никой не може да разбере защо. Това е големият въпрос.

Ама тогава, като не са длъжни да го обяснят, могат да гласуват и най-безотговорно!?

В случая не приемам, че това е безотговорно. Касае се до процедура, в която не е предвидено нормативно такова правомощие, възможност, въпреки че това би подпомогнало бъдещето развитие на кандидата за административен ръководител, даже неговото кариерно израстване. В края на краищата, като му кажеш защо, той може да си коригира и метода на работа и стил и самото виждане, дори и подготовката си. Кажете му в очите, защо не!? Ами това, че не получава нито един глас в своя полза като кандидат за административен ръководител на съд? Всички от този съд вече знаят резултата и следват коментарите: той кандидатства, ама не получи нито един глас. Защо? И почва българското шушу-мушу...

Да, и тръгват слухове, приказки, коментари, които внушават още повече недоверие в работата на Висшия съдебен съвет.

Казвам го съвсем откровено, но това е само едната страна на проблема и то не най-съществената. Все по-често, без повод и с повод, в публичното пространство

чуваме фрази, бих казал, щампа (намерете по-точна дума): “Съдебната система не работи”, “Нямаме закони”, „Нямаме съд” и... много други все от този род. Това много повече ме тревожи и трудно мога да го възприема. Считам, че хората, гражданите не познават съдебната система. Недостатъчна е правната култура, дори бих казал липса на правна култура. Това се потвърждава и от представителното изследване на EISA (Европейски институт за стратегия и анализи), направено през декември 2016 г. И сега например, съдът заседава и трябва да се произнесе по мярка за неотклонение. Те са разграничени нормативно и по срок, и по видове. В редица случаи, както с оглед на конкретните обстоятелства, свързани с престъплението, така и с личността на обвиняемия, съдебното производство се оказва усложнено. Понякога съдът заседава продължително, дори и в късните часове на деня, извън нормалното работно време, но във всички случаи съдът трябва да се произнесе по разглежданата мярка. Ама обществото по друг начин възприема нещата; в даден момент са готови едва ли не да линчуват съдията. Има си норми относно мярката за отклонение, има си закон (почти двадесет текста от НПК) и съдът трябва да ги приложи, но отвън пред сградата гражданите протестират. Не е ли това своеобразен натиск върху свободното съдийско убеждение? Мотивираното и основателно негативното отношение на обществото ни към определени съдии, свързано с поведението им, с конкретни дела и съдебни актове, недопустимо и неоснователно се пренася механично по отношение на всички съдии.

Тук имало ли е такива случаи? И какво бихте казали конкретно как Старозагорските медии се отнасят към работата на съда и в тази връзка какви бяха взаимоотношенията ви с тях?

Имаше разбира се, навсякъде стават тези работи! Защото гражданите виждат и възприемат дадено наказателно дело по свой начин, от своята гледна точка, от позицията на потърпевши. Вниманието на обществото е насочено предимно и изключително към престъпността, към наказателните дела. Елемент от съдържанието на вътрешното убеждение, което се формира от съда, респ. от съдията при постановяване на съдебния акт в производство по наказателно дело е в правото да изключи от обсега на преценка такива доказателства, които са неотнормирани към делото или са недопустими. На това негово право кореспондира задължението да прецени в съвкупност всички относими и допустими доказателства по делото. В редица случаи при тази преценка се установява, че събраните доказателства не са достатъчни, за да се приеме наличието на престъпление или че наложената мярка следва да се променя. И... следват оценките на гражданите, на медиите и т.н., при които съдът и прокуратурата са

под един знаменател. Външният натиск, бих казал, тогава започва да се чувства твърде осезателно, да въздейства върху свободното съдийско убеждение, въпреки че има следваща съдебна инстанция. Защото и самите журналисти, които работят с тази материя, трябва да познават основно, даже в детайли съдебната система и самото производство, за да подходят конкретно, компетентно към казуса и правдиво да го отразят. Докато бях председател, на годишни доклади за работата на съда канех да присъстват журналисти. Освен това реших в края на краищата, защото ги познавам и те ме познават: добре, на два или на три месеца елате, ще ви кажа кои дела са по-интересни или пък дела, от които се интересувате, заповядайте, съдебните зали са отворени, слушайте, пишете, няма пречка! И по този начин почнах да контактувам и да предоставям информация на медиите... Доколкото си спомням, една от приоритетните задачи, която си постави Сдружение ПИОР – Варна беше въвеждането на длъжност „пресаташе” (PR) в съдебната система и подпомагане на магистратите за по-добра работа с медиите, както и да реагират адекватно на критичните оценки за своята работа. Първата реално действаща съдебна пресслужба се създаде през 2000 г. във Варненския районен съд, когато негов председател беше Миглена Тачева. По-късно пилотно се създадоха такива служби и в други съдилища. Както знаете, понастоящем е практика съдът да има говорител, длъжностно лице, осъществяващо връзки с обществеността, с медиите.

А какво беше отношението на местните власти към работата на съда? Какви бяха взаимоотношенията със съдилищата от съдебния ви район?

Председателят на окръжния съд работи и с районните съдилища все пак. Тук са: Районен съд – Ст.Загора, Районен съд – Казанлък, Районен съд – Чирпан и Районен съд – Раднево. Тази комуникация е задължителна. Най-общо, председателят на съда отговаря за съдилищата от своя съдебен район., включително и за проблемите, които съпътстват тяхната ежедневна дейност. Въобще, когато говорим за длъжността председател, тя е административна и повече акцентът трябва да пада върху организацията на дейността на окръжния съд и на съдилищата. Не е необходимо председателят на Окръжния съд непрекъснато да влиза в съдебни заседания. Да, той си е съдия, обаче като длъжност трябва да осигурява нормални условия за работа на съда и същевременно да упражнява целия контрол и отговорност върху работата на съдиите, върху обслужващия административен персонал. И редица други проблеми: финансиране на дейността, осигуряване на оптимални условия за работа, контакти с ВСС, Министерство на правосъдието и още много други.

Както споменах, по време на председателството ми не се чувстваше напрежение в съда, респ. и в администрацията. Нямахме и опити за някакво въздействие по повод на дела. Като че ли ми е останал спомен от една среща, на която бях поканен от областния управител. Участваха още представители на прокуратурата и на МВР. Разговаряхме общо за работата, взаимодействието с органите на МВР, нивото на престъпност и др. По този повод, в един момент участващият в срещата зам.-областен управител в шеговит тон подхвърли: “Ние ги хващаме, вие ги пускате”. Ясно, че визираше съда. На мен ми кипна. И веднага отговорих: “Г-н Еди-кой си, заповядайте в съда, когато се разглежда едно наказателно дело! Един ден поне прекарайте в съда, за да разберете за какво става дума. Вие не сте стъпвали в съда, а така говорите!” И така стана, че този човек – той вече не е зам.-областен – когато ме срещне, ми прави поклон до земята (*смях*): “Извинявайте, г-н Дандов, че аз така...” Не бих искал да убеждавам който и да е, че съдийската работа е трудна, свързана с понасянето на много напрежение и отговорности, както пред самия себе си, така и пред обществото. Не зная как ви звучи, но съдията е лесно раним, но трудно защитим, особено сега. И защо? Защото навсякъде се говори и пише най-много за съдийската работа, която се свързва предимно с наказателните дела, но това не е най-голямото зло. Тука вървят също търговски дела с големи интереси и какво ли още не... Ама нали, хората повече ги интересува пеналистиката, наказателните дела. Навярно вие не сте попадали на някой от софтуерите със съдебни решения, но тъй като ми се налага, почти всеки ден търся решения във връзка с определен казус и попадам на такива съдебни актове, на които просто... се чудя и недоумявам – толкова енергия, къртовски труд и мисъл има вложена, толкова усилия! Има една приказка в тези случаи: „Шапка им свалям”.

А мислите ли, че освен натиска по всички тези линии – и властова, и медийна, и т.н. – че в самото законодателство има недостатъци, които затрудняват съдиите?

Действително има, и то немалко. Това, което говорим под път и над път – за реформа в съдебната система – тя трябва най-напред да започне от съдиите: те да обобщават, те да предлагат, т.е. от тези, които правораздават, които непосредствено участват в съдебното производство, като включвам прокурорите и следствието. Преди години всеки проектозакон, изменение или допълнение в закон, процесуален или материалноправен, свързан със съдебното производство, достигаше до всеки съдия. Обсъждаха се, съдилищата обобщаваха мненията и становищата си – и така по-нагоре по законоустановения ред. Да вземем например ГПК, който в момента действа почти десет години. И се виждат вече някои неща, които би трябвало да се поправят, да се

усъвършенстват и т.н. Ще ви посоча един прост, елементарен факт: т.нар. връчване чрез залепване на уведомление по ГПК, когато ответникът не може да бъде намерен на посочения по делото адрес и не се намери лице, съгласно да получи съобщението. Добре, ама – вятърът ще го духне; някой ще мине, ще го скъса, има такива във всеки блок... Въпреки това в крайна сметка ответникът е редовно призован. Утре-други ден съдът може да се произнесе по реда на заповедното производство, например по запис на заповед. И към това производство се прилагат общите разпоредби на ГПК относно връчване на съобщения и призовки. В ГПК са нормирани процедурите, чрез които гражданите могат да защитят правата си, включително да направят възражения, но... първо, недостатъчната правна култура и второ, начинът, по който се уведомяват – получава се разминаване и в един момент получавате съобщение от частния съдебен изпълнител, че дължите еди-колко си, че сте известени за това (с бележката, която не сте намерили), сроковете са изтекли – идете и се защитавайте. Защо и как? Нали говорим за хармонизиране на правото. Бяха 28, сега са 27 държави-членки на Европейския съюз. Е, като хармонизираме – нямам тая възможност, но бих го направил, ако я имах – така нареченото призоваване, за което говоря: ще го видя, ще го проуча как е уредено в тези страни. Би трябвало да се намери най-доброто разрешение на съществуващата колизия. Има и правна дисциплина, сравнително право. Навремето покойният проф. Живко Сталев обръщаше особено внимание върху изучаването и прилагането ѝ. За съжаление в тази насока нещата се поизоставиха...

После и друг пример: често наказателни дела завършват със споразумение. Също считам, че трябва да се диференцира сключването им само при много леки престъпни деяния, да се стесни рамката на приложното им поле. Понякога престъпленията са няколко и също се допуска подписването на споразумение. По принцип това споразумение е между прокуратурата, обвиняемия и защитника му, ако има. Съдът само ги одобрява. Но този, който е пострадал и му са нанесени неимуществени вреди, е лишен от възможността да реагира по отношение на наказателната санкция в рамките на производството по конкретното дело. Безспорно, след приключването му може да търси претърпените щети, но пострадалият се чувства игнориран, лишен от възможността да реагира досежно наказателната отговорност в хода на делото. И често престъпления, които са сравнително тежки, приключват със споразумение и страните изпитват неудовлетворение, че извършителят ще излезе от затвора след година-две. Законодателната промяна считам за наложителна.

Исках да ви питам за интересни, трудни или особени случаи от 90-те години – дела или случаи от работата ви като председател на съда.

Какво да ви кажа, реституцията като цяло беше усложнено и специфично съдебно производство, предмет на много дела. Тя всъщност и сега продължава, защото има постановени съдебни решения за възстановени земи, но... дотук. Например, земите тук в Ст. Загора, в парк Бедечка. Собствениците се позовават на тези съдебни актове и искат да строят, но е наложен мораториум да се строи. Междувременно по-късно, след постановяване на решенията от съда, са настъпили изменения по силата на приетия Общоустройствен план в частта за парк Бедечка, а споровете са налице. Търси се изход от създадения конфликт. Предстои местен референдум. Вие чувате и за наличието на спорове относно възстановена собственост в междублоковото пространство на големи градове и желанието на собствениците им да строят – и това не са единични случаи. Тъй че реституцията продължава да бъде конфликтна точка на различни интереси, вече по-скоро във фазата на изпълнение на влезлите в сила позитивни съдебни решения. Иначе, наказателни дела е имало и има, но просто... всичко това за моето време е минало.

Имало ли е дела за корупция? Сега е много актуална темата за корупцията...

Не, не. Даже един от министрите, не знам петият или шестият беше тогава от тези девет, които се смениха по време на председателството ми, имаше свое виждане и теория, че колкото повече говорим за корупцията, толкова повече внушаваме за наличието ѝ. Сега темата с корупцията е твърде актуална и съществена за обществото ни като цяло, разбира се с основание, но всичко трябва да се докаже в крайна сметка. Все пак, в момента нещата са насочени преди всичко към прокуратурата – бързината и качеството на обвинителните актове. После: “съдът решил”, ама съдът е решил така, защото такива са били доказателствата, въз основа на които е постановил съдебния акт. И другото: след като ти в съда приемеш един обвинителен акт, следващата инстанция (апелативен съд, ВКС) може да го отмени, а понякога делото „приключва” в Европейския съд за правата на човека в Страсбург (ЕСПЧ) и държавата ни заплаща обезщетения, респ. данъкоплатците. Впрочем, такива дела има, но България не е сред държавите, срещу които има най-много дела в ЕСПЧ и осъдителни решения. Нещо повече, по този показател сме извън десетката.

А в тези десет години от 1992 до 2002-ра как се променяше характерът на делата тук, в Стара Загора? Какви са вашите наблюдения относно натовареността на съдилищата? Какво предприема ВСС по този въпрос?

Реституцията продължи на практика, както посочих, но и да завърши, ще възникнат други спорове, приемат се нови закони, други се изменят и допълват. Законодателството е динамично. Освен това, т.нар. заповедно производство засега създава доста спорове в съдилищата. Регистрацията на сдруженията – юридически лица с нестопанска цел остана в окръжните съдилища, но предстои за времето от 1 януари 2018 г. до 31 декември 2020 г. да премине към Търговския регистър, както това се извърши преди няколко години с другите фирмени дела: ЕТ, ООД, ЕООД, АД и т.н. Обективно считам, че натовареността е най-голяма в Софийския районен съд и въобще в съдилищата със седалища в столицата, вкл. ВКС, ВАС. Поради претрупаност с дела, върховните съдилища нямат и не разполагат с достатъчно време, за да разглеждат и да се произнасят по тълкувателни дела. Значително увеличение на делата се наблюдава и в административните съдилища. В тази връзка искам да посоча една, бих казал, аномалия относно подсъдността на т.нар. данъчни дела. Ревизионните актове, издадени от НАП се обжалват единствено пред съдилищата в градовете, в които има дирекция „Обжалване и данъчноосигурителна практика” (ОДОП), или: София, Пловдив, Варна, Бургас и Велико Търново. Аналогично е положението и с обжалването на митническите актове. А търговците от останалите населени места извън тези областни центрове са принудени да пътуват със счетоводители и адвокатите си до един от тези пет града, защото така повелява законът. Във всеки областен град има административен съд и няма пречка да се промени тази специална подсъдност и данъчните дела да се разглеждат от административния съд, в района на който е поделението-офис на НАП, издало оспорения административен акт (ревизионен или митнически). Разбира се, натовареност има и в други съдилища в страната, но това не е повсеместно.

Скоро прочетох за едно проучване на малките съдилища, доста обстойно, 48 страници доклад, т.нар. “бутикови съдилища” (*смях*). Те са с двама или трима съдии, за случайно разпределение на делата не може да се мисли и говори, отчита се количество, но качеството на съдебните актове не е на ниво, щатът на съдебната администрация не съответства на обема на извършваната работа от тези съдилища. Изразяват се мнения, че макар да обслужват слабо населени райони, но тъй като жителите им били отдалечени от пътища и от градове, тяхното съществуване било необходимо и оправдано.

Навремето, когато Миглена Тачева беше министър на правосъдието, от гр. Гълъбово много натискаха, искаха да си имат районен съд, макар че ги делят някакви 17-18 км. от гр. Раднево, където има районен съд. Но тогава кметът на Гълъбово беше

много амбициозен, а и подкрепян в това си намерение от високо място в държавната администрация. Та, качила се един ден на собствената си кола министър Миглена Тачева, идва в Ст. Загора, решила да се запознае на място с обстановката в гр. Гълъбово. В този смисъл било и решението на ВСС. Ходихме, гледахме за подходяща сграда, въобще за условията и т.н. Докладвала тя във ВСС за резултатите от посещението, но окончателното решение беше отказ за откриване на съд в гр. Гълъбово. Няколко години след като се пенсионирах обаче, какво стана, какво не стана, в един момент откриха съд в Гълъбово и районна прокуратура, с двама съдии, от които единият е административния ръководител, с район на обслужване само една община, Гълъбовската, с население от 15 000 души. Повикът: „Съд във всяко населено място” го окачествявам като популизъм.

Натовареността на съдилищата, респективно на съдиите, е образно казано едната страна на медала, т.е. част от реформата на съдебната система. Съюзът на съдиите многократно е изразявал становището си по този въпрос. Провеждани са публични обсъждания, дискусии. Оценките са обективни, тъй като те се основават на опита и на конкретните резултати от работата не само на съдиите-членове на съюза, но и на тези, които не са негови членове. Въпреки положените усилия, няма практически резултат. Вече като страничен наблюдател считам, че е нарушена и комуникацията между ССБ и ВСС, а пък това е върховният орган на съдебната власт, органът, който трябва да гарантира независимостта на съдебната власт. От друга страна, изпълнителната власт и другите власти се стремят да обсебят съдебната власт, да я подчинят. Често пъти оценките им за работата на съда са общи, неаргументирани, има стремеж за предварително въздействие по определен казус. Успявали са да разпуснат и висши съдебни съвети. Има няколко състава на ВСС, които не са довършвали мандата си.

Защо, поради смяна в законодателството ли?

Не, по-скоро смяната на политическата власт. През следващите месеци предстоят събранията по Закона за съдебната власт за избор на съдиите – тия шест от съдийската квота. След това Народното събрание ще избира другите шест и още сега е налице напрежение за кандидатурите на членовете в следващия ВСС, особено от съдийската колегия.

От съществено значение за бъдещото развитие на съдебната реформа е и съдебната карта, свързана със структурирането на районите на съдилищата и на прокуратурата. Подобна реформа не е имало от 60-те години на миналия век, въпреки че оттогава социално-икономически и демографски страната ни се е променила

съществено. Налице е сериозен дисбаланс в ежедневната натовареност на магистратите. Такива са резултатите и от социологическите проучвания. Темата за натовареността на съдилищата е основна през последните години. Оказва се, при еднакво заплащане едни работят в пъти повече от други, което е сериозно основание за демотивация. Прекрояването на съдебната карта поставя за решаване много съществени въпроси, включително реакцията на засегнатите магистрати и съдебна администрация от тази реформа. От няколко години съдебната карта е основен приоритет на ВСС, ССБ и редица други институции. Очаква се ВСС, който ще бъде избран през октомври тази година да предприеме необходимите действия за приключване на въпроса със съдебната карта, за да намери тя практическа реализация и да се постигне конкретният резултат.

Аз имам още един въпрос, който пазя за последно: като гледате назад към вашия вече 50-годишен професионален път, кои бяха най-големите разочарования и най-големите удовлетворения през цялото това време?

Повече, бих казал, са удовлетворенията – например, от компютризацията на съда, развитие и усъвършенстване на информационното обслужване на гражданите, на адвокатите. Когато беше Младен Червеняков министър и проф. Любен Корнезов зам.-министър, по мое настояване, и то много упорито, се създаде Съвет по компютризацията към Министерството на правосъдието. Тогава проф. Корнезов беше председател, аз бях заместник-председател. Но просто не можаха нещата на практика да се развият по най-добрия начин... и при следващата смяна на ръководството на министерството този съвет преустанови дейността си. Все пак, има следа... Съществено място в реформата на съдебната система заемат въпросите за електронното правосъдие. Те чакат своето адекватно решение. Имало е и разочарования, но и това е част от живота.

Има ли някой, за когото съжелявате, че сте го предложили за съдия?

Има. Има (*смях*), но то ще си остане моя тайна. Признавам, но вече съм ги позабравил.

Хубаво е човек да носи със себе си повече доброто.

И другото, което се казва: направи добро, пък хвърли го зад себе си. Животът непрекъснато се променя. Днес е едно, утре – друго. Това е в общи линии. Бих искал да заключа, че Съюзът на съдиите в България е утвърдена, авторитетна организация с натрупан опит, активно участва в защита на независимостта на съдебната система и сигнализира компетентните институции за недостатъците в съдебния процес, но това е

съпроводено с редица проблеми, понякога дори неразбиране. От друга страна, много се изговори, много се изписа, тонове материали с предложения, програми, прогнози и т.н. относно реформата на съдебната система, но тя трябва да започва от тези, които непосредствено участват в нея: съдии, прокурори, следователи. Техният глас не трябва да се игнорира, пренебрегва, той трябва да бъде чул. Времето не чака.

Благодаря за вниманието и за търпението.